

# OPENDOEK

---

## MAGAZINE

---

*voor mensen met passie voor theater*

## APPLAUS VOOR HET PUBLIEK

**ALS DE TOESCHOUWER  
PROGRAMMATOR WORDT**

**NAAR EEN NAGESPREK  
VOORBIJ CLICHÉS**

**REAGEREN BELGEN EN  
NEDERLANDERS VERSCHILLEND?**





# INHOUD

- 3 **Edito**
  - 10 **Het Pleidooi**
  - 18 **De Souffleurs**
  - 28 **Column**
  - 29 **Repertoire**
  - 31 **Cast & crew**
- 
- 4 **Laat het publiek zijn eigen theatermenu samenstellen**  
*Interview met Nora Mahammed, coördinator Het TheaterFestival*
  - 8 **Applaus voor het publiek**  
*Een portret van twee toeschouwers*
  - 11 **Luisteren of luid roepen naar het podium?**  
*Hoe de reactie van een publiek cultureel bepaald is*
  - 14 **Publiekswerking: verlaag de drempels**  
*Zes tips van Dirk Crommelinck*
  - 16 **Alles van waarde**  
*Splitscreen*
  - 19 **De toeschouwer heeft een ticket, maar ook een stem**  
*Hoe nagesprekken het publiek kunnen activeren*
  - 22 **Het waarom van relaxed performances**  
*Theater voor iedereen, met en zonder functiebeperking*
  - 24 **Kwantiteitstheater**  
*Is het publiek klaar voor ons?*
  - 26 **Wist je dat?**  
*Hoe het publiek soms en cruciale rol speelt*



4



8



19



26

Gilles Michiels © Alexander Meeus



## EDITO

### #ditisonspubliek

Waarom doen we het nog? Het is een vraag waarmee veel theatermakers sinds maart 2020 geworsteld hebben. Nee, hun theaterpassie kunnen ze ook op een repetitievloer beleven of desnoods via online schermpjes. En soms is een theatergroep zo hecht dat de waarom-vraag door de nabijheid van andere spelers onder de radar blijft.

Maar toch: de échte magie van het theater, zo klonk de laatste maanden keer op keer, is de gedeelde ervaring. Tussen spelers en spelers. Spelers en toeschouwers. Toeschouwers en toeschouwers. Theater is op z'n best wanneer kijkers samen de adem inhouden of gieren van het lachen, of wanneer een collectieve *katharsis* over een zaal neerdaalt.

De waarde van een publiek stelt ons voor een existentieel vraagstuk. Is een creatie echt als niemand ze heeft gezien? Wanneer is wat we doen iets wat *ertoe doet*?

Dit nummer wil een open doekje geven aan wie anders voor het applaus zorgt. Maar het wil ook peilen naar wat een publiek betekent. Zeker nu toeschouwers, hetzij aarzelend en met een *covid safe ticket* in de aanslag, de theaters herontdekken, moeten we de vraag stellen welke rol ze daar zelf krijgen toebedeeld: passief of actief, volger of deelnemer?

Hoe kunnen we het publiek meer betrekken? Op deze pagina's onderzoeken we meerdere opties. Aan Nora Mahammed, kersvers coördinator van Het TheaterFestival, vroegen we hoe de bezoekers van je voorstelling ook een stem kunnen krijgen in de programmatie. In originele *aftertalks* zoeken we inspiratie om toeschouwers samen te laten reflecteren over hun theaterervaring. Dirk Crommelinck, werkzaam bij NTGent en zijn eigen Theater de WAANzin, geeft dan weer tips voor een duurzame publiekswerking.

Hoezeer het publiek het DNA vormt van een theaterzaal, wordt misschien nog het mooist beschreven door onze huisdichter Amina Belörf. Haar *Splitscreen* is een liefdesbrief geworden van de lege stoelen aan de lichamen die er doorgaans op plaatsnemen. En die nu terug zijn: 'Mensenlijven ploffen met een zucht van verlichting neer. Ze hebben een thuis gemist.'

Zoals een goede toneelmeester weet: zelfs in een lege zaal is er een lichtje dat altijd blijft branden.

GILLES MICHIELS  
Hoofdredacteur OPENDOEK-magazine



© Dieter Bevers

**OPENDOEK**  
PASSIE VOOR  
THEATER

**COLOFON:**  
Redactieadres: OPENDOEK - Zirkstraat 36, 2000 Antwerpen  
Tel. 03 222 40 90 - redactie@opendoek.be - www.opendoek.be  
Directeur OPENDOEK: Joke Quaghebeur  
Hoofdredacteur: Gilles Michiels  
Eindredactie en coördinatie:  
Arno Van Den Brulle & Stefaan Deleecq  
Verantwoordelijke uitgever: Joke Quaghebeur  
p/a OPENDOEK, Zirkstraat 36, 2000 Antwerpen  
Ontwerp: un'dercast - Layout: Sophie Loomans  
Coverfoto: 'Desperado' - Kunst en Vreugd Hooglede © Alex Vanhee  
Druk: Bema Graphics  
Periodiciteit: verschijnt 4x per jaar - Oplage: 14 300 ex.  
ISSN NR 1377/9478 - Volgend nummer: december 2021

Met steun van:







Nora Mahammed © Anneleen van Kuyck

# LAAT HET PUBLIEK ZIJN EIGEN THEATERMENU SAMENSTELLEN

## Interview met Nora Mahammed, coördinator Het TheaterFestival

GILLES MICHIELS

*Wat als het publiek zélf het theaterprogramma zou mogen bepalen? Nora Mahammed stelde die vraag luidop toen ze bij het Brusselse kunstenhuis Globe Aroma met Art for All aan de slag ging, een traject waarbij nieuwkomers en kunstminnende Brusselaars hun eigen selectie samenstelden. Een ervaring die ze ook wil meenemen als kersvers coördinator van Het TheaterFestival. “Een publiek dat zich eigenaar voelt van een programma, verspreidt het vanzelf.”*

Zelf speelde ze ooit in het liefhebberstheater. Eerst bij het gezelschap Tros uit Overijse en in het schooltoneel, daarna via het project Exit the Comfort Zone van jeugdtheaterhuis BRONKS, waarbij een diverse groep Brusselse jongeren samenwerkte met professionele kunstenaars. Mahammed kent dus de waarde van een plaats op het podium, en weet ook wat een publiek voor een speler betekent.

Dat besef is ook cruciaal gebleken in haar nog jonge professionele loopbaan. Tot voor kort was Mahammed programmator bij het Vlaams-Nederlands cultuurhuis deBuren en sinds september is ze de nieuwe coördinator van Het TheaterFestival. Maar dit

interview komt er vooral naar aanleiding van haar allereerste job, bij Globe Aroma, het open kunstenhuis voor nieuwkomers in Brussel. Mahammed stond er drie jaar lang in voor de publiekswerking en doelgroepenbegeleiding. In die hoedanigheid begeleidde ze Art for All, een traject om de bewoners van het Klein Kasteeltje en de studenten van bon vzw, het Brusselse onthaalbureau voor inburgering, te laten kennismaken met het culturele aanbod van de hoofdstad. Dat deed Mahammed door hen het programma te laten bepalen.

*“Waar ik vroeger bij Art for All aan anderen moest uitleggen wat ik voor hen had samengesteld, kon de programmatiegroep gewoon zijn eigen selectie vertegenwoordigen.”*

“Eerst maakte ik zelf een selectie van een tiental activiteiten, waaruit de deelnemers mochten kiezen. Op een gegeven moment dacht ik: het is compleet onnozel dat ik bepaal waarnaar zij gaan kijken. Dus veranderde ik het geweer van schouder en stelde een groep samen van enthousiaste Brusselaars en nieuwkomers van Globe Aroma. Twaalf mensen die in totaal acht talen spraken en interesse hadden in telkens andere subdisciplines. Maandelijks werden zij ontvangen door een Brusselse instelling, zodat ze de kunstuizen en hun wijze van programmeren leerden kennen. Daar aten we dan samen, bladerden we door het culturele aanbod, googelden we info bij elkaar en pitchten uiteindelijk onze programma's aan elkaar.”

Deze keer werd het programma op basis van een stemronde beslist. “Ik presenteerde niet langer mijn selectie aan hen; zij konden de hunne maandelijks aan elkaar voorstellen. Niet in drie talen, zoals ik voorheen deed, maar in acht talen. Uit hun programma koos iedereen dan drie activiteiten.”

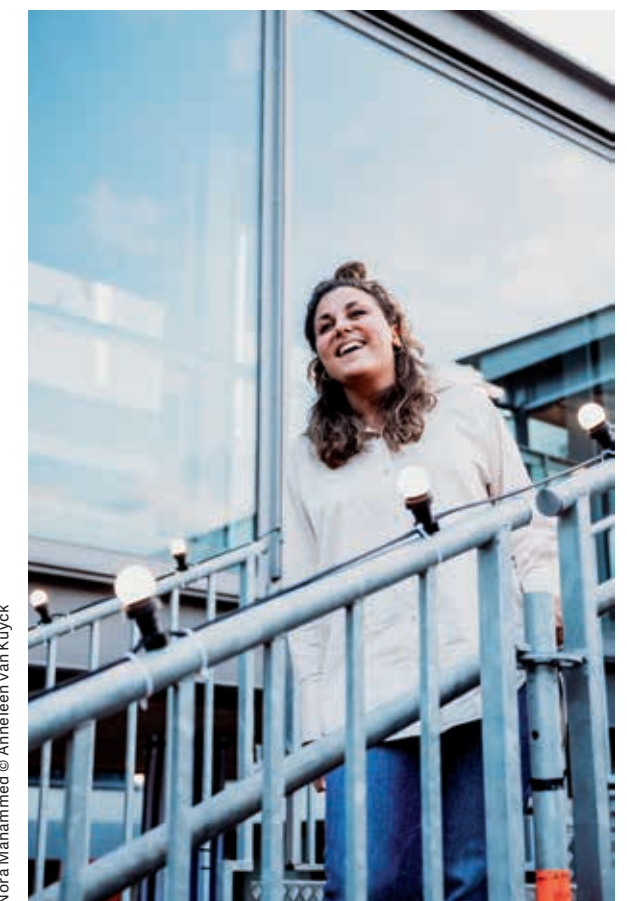
**Je hebt op korte tijd je manier van programmeren omgegooid. Wat waren je bevindingen na die switch?**

“De nieuwe aanpak werkte heel goed, van bij aanvang was iedereen mee. Volgens mij is de bepalende factor het eigenaarschap. Waar ik vroeger aan een groep moest uitleggen wat ik voor hen had samengesteld, was er nu een hele groep die een programmatie kon vertegenwoordigen. Door hun eigen enthousiasme gingen ze die info heel snel met anderen delen, waardoor ze zelf een soort publiekswerkers werden. In de wandelgangen van het Klein Kasteeltje verspreidde het programma zich vanzelf, omdat het hun ding was, omdat ze zich eigenaar voelden.”

**Zelf programmeren vraagt wel een groter engagement van een publiek. Hoe probeerde je de betrokkenheid van de Art for All-deelnemers te garanderen?**

—  
“Belangrijk aan dit project is dat je werkt met mensen die in tijdelijkheid leven. Ze zijn afhankelijk van lopende procedures waarin *last minute* beslissingen worden gemaakt. Verplaatsingen, toezeggingen of afzeggingen, afspraken met advocaten: er zijn veel factoren die maken dat ze afwezig zijn. Mensen uit Afghanistan bleven destijds soms wel jaren in het Klein Kasteeltje, terwijl anderen er na enkele maanden alweer vertrokken.”

“Cruciaal was dus onze nabijheid. Om mensen uit te nodigen gingen we drie keer per week naar het Klein Kasteeltje om mondeling alles uit te leggen, en affiches en flyers uit te delen. We gingen mensen zelf ophalen en schreven telefoonnummers op om hen te contacteren op de avond van een activiteit. Geregeld hielden we ook een feestavond, om samen te vieren, onze vrijwilligers te bedanken en het traject te evalueren. De basis van alles was menselijk contact, want zonder die ontmoetingen of tijd die we samen besteedden, hadden we hen niet meegekregen.”



Nora Mahammed © Anneleen van Kuyck





Nora Mahammed © Anneleen van Kuyck

## De publiekswerker centraal

**Interessant is dat Art For All de programmatie ziet als resultaat van een gesprek, niet als een voldongen feit dat eraan voorafgaat.**

“Mij valt op dat publiekswerkers bij theaters vaak tot de afdeling communicatie behoren. Ze worden zelden aan de programmatietafel uitgenodigd. Vaak loopt het verkeer dan ook in één richting, en moet de communicatiedienst het stellen met wat de programmator beslist. Er wordt zelden gezegd: ‘wij willen die publieksgroepen bereiken, dus daarvoor moeten we hun perspectieven in ons programma opnemen.’ Nochtans zijn publiekswerkers vaak heel geëngageerde mensen met inventieve ideeën die met de beste intenties dingen proberen te bewegen.”

“Die dynamiek zorgt er volgens mij voor dat we niet structureel tot een ommekeer komen. Alles begint bij de stemmen die je rond je tafel uitnodigt. Als je structureel wilt diversifiëren, moet je verschillende perspectieven betrekken op het moment dat de beslissingen worden genomen. Wie het publiek van bij aanvang niet betreft, mag achteraf niet verrast zijn als het niet vanzelf volgt.”

### Zie je op dat gebied evoluties in de theatersector?

“Ik stel vast dat er steeds vaker stadswerkers of publiekswerkers worden betrokken bij artistieke gesprekken. In welke mate daardoor een doorstroom van onderuit plaatsvindt, kan ik niet inschatten, maar ik juich de tendens zeker toe. Daarnaast wordt sporadisch ook met een co-curator gewerkt, of zie je verschillen in wie ruimte krijgt. Al vraag ik me wel af of we voldoende radicaal zijn. Nodigen we écht andere perspectieven en percepties uit aan onze tafel? De focus ligt bijvoorbeeld vaak op mensen van kleur die binnen een vertrouwd talig, intellectueel of artistiek kader passen. Veel mensen vallen ook buiten die kaders. In die zin moeten we meer intersectioneel denken, voorbij één deel van iemands identiteit.”

“Dát diversiteit belangrijk is, weten mensen dus wel. Al krijg ik de indruk dat sommigen erop inzetten vanuit de angst om niet meer mee te zijn, eerder dan ook echt te geloven dat aanvullende inzichten en referentiekaders hen rijker maken. Intersectionaliteit en inclusie vormen een *werkelijke* meerwaarde voor de kwaliteit en relevantie van je werk.”

*“Als je structureel wilt diversifiëren, moet je verschillende perspectieven betrekken op het moment dat de beslissingen worden genomen.”*

### Wat kan deze vorm van programmeren betekenen voor de diversiteit op de podia?

“Toen ik bij Globe Aroma werkte, schreef ik mijn masterscriptie over de kunstparticipatie van nieuwkomers in Brussel. Een bevinding was dat velen zich niet herkennen in de kunst die ze hier zien, omdat er haast enkel westerse kunstvormen zijn. Zelfs als je dan een kunstenaar uit pakweg Tunesië programmeert, gebeurt dat vaak ook in deze traditie, bijvoorbeeld door de scholing van de artiest, of het gangbare interpretatiekader. Nieuwkomers als programmator inzetten, zou Brusselse huizen dus de kans bieden om nieuwe makers te ontdekken.”

“Op de lange termijn kan die switch ook impact hebben op hun publiekswerking. In dat opzicht was het de bedoeling bij Art for All om een nieuwe generatie programmatoren te doen ontstaan. Zo wilden we workshops voorzien in het programmeren, in samenwerking met Brusselse huizen, waarbij onze deelnemers eenmaal per jaar een festival met artiesten zouden samenstellen die ze anders nooit zien op deze podia.”

## Theaterjury uit de wijk

**Sinds de laatste editie in september ben je zelf aan het werk bij Het TheaterFestival. Met welk verlangen ben je begonnen aan je opdracht als coördinator?**

“In de eerste plaats vind ik dit een ongelooflijk mooi festival, dat leeft vanuit een verbinding en gedragenheid door een groot deel van het theaterveld. Zonder al deze mensen en inzichten zou het festival niet bestaan. Wat mij ook aantrok, en dat zal je niet verbazen, is het feit dat de festivalselectie door een jury wordt gemaakt. Dat gegeven biedt een enorm potentieel om een meerstemmig festival te creëren.”

“Momenteel wil ik met het festival nadenken over wie we zijn, wat onze sterktes en tekortkomingen zijn en met wie we ons moeten omringen om ons aan te vullen. Het is belangrijk om mensen van in het begin mee te nemen, om bepaalde drempels en noden aan te pakken. Vandaag worden vaak beslissingen genomen zonder dat alle stakeholders aan tafel zitten. Zo dreig je bijvoorbeeld veel geld te investeren in een mooi project, dat achteraf niet rolstoeltoegankelijk blijkt te zijn.”

“We zijn een hyperintellectuele sector, die veel kennis bezit en deelt en voortdurend aan zelfkritiek doet, maar wat betreft de implementatie van die kennis is er nog werk aan de winkel. Het is in elk geval iets waarop ik met dit festival wil inzetten, door gesprekken te faciliteren en tools aan te reiken die de stap naar implementatie kleiner maken.”

### Wat zal er precies veranderen aan de festivaljury?

“Als festival speel je een toonaangevende rol, het is leuk dat je op die manier iets kunt betekenen. Maar die rol brengt ook een verantwoordelijkheid met zich mee. Wat staat er al op het programma en wat nog niet? Welke subdisciplines, expertises, blikken en intersecties zijn vertegenwoordigd? Dat is iets wat we kritisch tegen het licht moeten houden. Daarbij speelt ook de samenstelling van de jury een rol.”



Nora Mahammed © Anneleen van Kuyck

“Volgens mij is het belangrijk dat er een bredere jury komt. Op dit moment bestaat die vooral uit recensenten, die een erg waardevolle blik hebben. Ik wil hen aanvullen met andere vakmensen: kunstenaars, dramaturgen, programmatoren, mensen uit het Nederlandse theater. Dat is nodig, want er is een enorm aanbod aan kwalitatief werk. Dit theaterseizoen staan veel uitgestelde première's naast nieuwe voorstellingen. Mijn premièrelijst toont er soms vier op een dag, haast elke dag opnieuw.”

“Ten slotte wil ik naar het Nederlandse voorbeeld ook een wijkjury opzetten. Dit festival is nomadisch en vestigt zich wisselend in verschillende steden, wat de mogelijkheid biedt om voor elke stad een nieuwe jury samen te stellen. De voorstelling die zij selecteert wil ik gratis in de openbare ruimte laten plaatsvinden.”

### Stel dat theatergroepen of cultuurcentra beginnen met een programmatiegroep: welk advies heb je voor hen?

“Bepaal wat belangrijk is voor je huis. Destilleer daaruit verschillende profielen die deze prioriteiten reflecteren. Die diversiteit kun je breed invullen, op vlak van artistieke discipline, maar evengoed wat betreft de taal of persoonlijke expertise. Stel je dan de vraag: vullen die profielen elkaar aan, of ontbreekt er iets? Zoek daarna kandidaten die zich willen engageren – vertrouwde gezichten die dicht bij je werking staan, maar ook mensen die je huis niet kennen. Het is belangrijk om niet in een vriendenclubje te blijven hangen.”

*“Een belangrijke vraag die bij een vrijwillig engagement hoort, is: what's in it for me? Omdat je veel aan mensen vraagt, moet je hen ook waardering teruggeven.”*

“Een belangrijke vraag die bij een vrijwillig engagement hoort, is vaak: what's in it for me? Zijn mensen op zoek naar ontmoetingen of een netwerk, of zijn ze bijvoorbeeld heel nieuwsgierig om te zien wat er in de coulissen van zo'n theater gebeurt? Omdat je veel aan mensen vraagt, moet je hen ook waardering teruggeven. Die kan bestaan uit een vrijwilligersvergoeding of gratis kaartjes. En eten: geen betere context waarin mensen elkaar kunnen leren kennen. Garandeer dat je vrijwilligers echt mede-eigenaar worden. Dat je hen bevraagt en veranderingen implementeert waar nodig. Dat je tijd steekt in je mensen. Een programmatiegroep is niet iets wat je één keer uitdenkt en daarna elke keer op dezelfde manier blijft doen.”



# EEN PORTRET VAN TWEE TOESCHOUWERS

## Applaus voor het publiek

NIELS NIJS

Theater bestaat bij gratie van het publiek. Maar wie is dat publiek, waarop je altijd kunt rekenen? Wie vult onze zalen met applaus, een traan en een lach? Ontmoet Frans Gijssels en Herman Waterschoot, twee enthousiaste theatergangers. Wij vroegen hen naar hun smaak en de oorsprong van hun passie.

### FRANS GIJSELS:

**“Op veertig jaar heb ik van ‘mijn’ gezelschap geen drie stukken gemist”**

Ik ben onderwijzer geweest, maar ik kreeg de theatermicrobe te pakken in de normaalschool. Daar hadden we een leerkracht, Bové, en die man gaf graag les over Vondel en de literatuurgeschiedenis. Hij speelde daar een kwartier Lucifer, en zo werden wij verliefd op alle figuren die hij besprak. Daar werd ik verliefd op toneel, nog voor ik één voorstelling had gezien.

Dichtbij waar ik woonde was het Staltheater. Daar ben ik gestart met theater kijken. Ik ga ondertussen al veertig jaar lang naar al hun voorstellingen, zonder uitzondering. Ik denk niet dat ik drie stukken heb gemist. Noch ik, noch mijn vrouw. Zo vaak naar hetzelfde gezelschap gaan kijken, is wel prettig. Je begint de acteurs te kennen, ook privé. En je ziet ze evolueren. Natuurlijk ga ik ook naar andere voorstellingen. Ik ga vijftien maal per jaar naar het vrijetijdstoneel. Ook beroepsgezelschappen bezoeken we, natuurlijk.

Het liefste ga ik in de week. Want als je in het weekend gaat kijken, zit je vaak in de zaal met mensen die zelden naar het theater gaan. Als je dan naar een blijspel gaat kijken, heb je een publiek dat zelf wil meespelen. Dat leidt af en vinden we niet zo prettig.

In al die jaren zag ik het theaterlandschap evolueren. Dertig jaar geleden speelden er vooral melodramatische stukken. Er was het klassiek episch theater. Vandaag is dat anders. Als je nu ‘Hamlet’ of ‘Macbeth’ ziet, wordt het stuk vaker getransponeerd naar de hedendaagse tijd. Ook technisch werden er heel grote sprongen gemaakt. Op dat vlak hebben professionele gezelschappen wel een voetje voor. Zij hebben iets meer geld. Maar het voordeel bij vrijetijdsspelers is hun enthousiasme. Dat staat centraal in alle gezelschappen. Een steengoede voorstelling, of een iets mindere voorstelling: de spelers zijn steevast enthousiast.

Na alles wat ik gezien heb, kan ik besluiten dat ik een fan ben van Hugo Claus. Hij heeft mooie stukken gemaakt, en die ga ik bijna altijd bekijken. Soms zie ik dezelfde stukken steeds terugkeren bij verscheidene gezelschappen. Zeker de populaire werken zoals ‘Groenten uit Balen’, of ‘De bittere tranen van Petra von Kant’. Maar dat vind ik niet erg. Ik vind het interessant om te zien hoe verschillende gezelschappen hetzelfde stuk aanpakken.

Over het algemeen denk ik dat ik een kritische theaterkijker ben. Ik ben zelfs ooit al eens buitengegaan tijdens een voorstelling. Maar dat was bij een beroepsgezelschap. Het enthousiasme van een vrijetijdsgeselschap vind ik te aanstekelijk. Daar hou ik van.

**“Professionele gezelschappen hebben een groter budget, maar het voordeel bij vrijetijdsspelers is hun enthousiasme”**



Publiek - Spots op West 2019 © Luk Dombrecht



Publiek - Spots op West 2019 © Luk Dombrecht

### HERMAN WATERSCHOOT:

**“Als acteur leer ik door naar anderen te kijken”**

Mijn moeder speelde als jong meisje theater, maar toen ze trouwde, viel haar hobby grotendeels weg. Vanaf dan speelde ze zelf niet meer, maar ze ging wel nog kijken. Zodra ik tien jaar was, gingen mijn ouders ongeveer twee keer per jaar naar een voorstelling. Soms mocht mijn zus mee, dan weer ik. Mijn zus deed dat niet graag, dus ging ik vaak in haar plaats. Zo zag ik twee voorstellingen per jaar, en daar is de fascinatie voor theater ontstaan. Later ben ik ook zelf beginnen spelen.

Sinds mijn tiende ga ik regelmatig naar het theater, maar naarmate ik ouder werd, ging de frequentie alleen maar de hoogte in. Sinds mijn achttiende ga ik wekelijks minstens twee keer. Er zijn zelfs weekends waarop ik vijf keer in een zaal zit. Dan ga ik naar vrijetijdsvoorstellingen kijken, maar evengoed naar professionele gezelschappen. Dat lijkt veel, maar het maakt mij gelukkig. Ik zie het niet als een grote tijdsinvestering. Er zijn mensen die elk weekend naar het voetbal gaan kijken, dat is hun passie. Toneel is de mijne. Die passie heb ik ook overgedragen aan mijn dochter. Wij gaan vaak samen kijken.

Ik probeer zoveel mogelijk voorstellingen te zien die ik nog nooit gezien heb. Over heel Vlaanderen. Als ik niet als regiomedewerker van OPENDOEK op bezoek ga, dan overloop ik de online theaterkalender en vink ik af wat ik nog niet heb gezien. Zo leer je heel veel nieuwe stukken kennen en dat vind ik belangrijk. Zeker ook omdat ik zelf toneel speel. Ik leer door te kijken. Dat is een ingesteldheid die ik bij vrijetijdsspelers soms mis.

Omdat ik al zo lang ga kijken, en ook vaak bij dezelfde gezelschappen, zie ik een vooruitgang. Bij sommige groepen toch. Andere gezelschappen blijven bij hetzelfde genre omdat ze weten wat goed werkt bij hun publiek. En daar

willen ze dan niet van afwijken. Dat vind ik jammer. Nu klink ik heel kritisch, maar vroeger was ik nog veel kritischer. Ik heb die houding wat afgeleerd, want door té kritisch te zijn, vergat ik te genieten. Vandaag laat ik het op mij afkomen. Ik laat me graag verrassen door het niveau, de kwaliteit en het genre van een voorstelling.

**“Door té kritisch te zijn, vergat ik vroeger soms van de voorstelling te genieten”**

Er zijn veel gezelschappen die mij kennen, maar als ik bij een gezelschap kom dat ik nog nooit gezien heb, kan het wel zijn dat ik iemand aanspreek. Vooral de acteurs. Ik stel hen dan vragen over de keuze van het stuk, en waarom ze bepaalde dingen hebben gedaan. Ik wil bijvoorbeeld weten of een keuze door de regie of door henzelf is gemaakt. Zulke zaken interesseren mij.

Het liefst zie ik stukken die een diepere inhoud bevatten. Natuurlijk kan ik genieten van een komedie, maar er moet voor mij levenswijsheid in zitten. Dat zijn vaak niet de meest eenvoudige stukken, en die zijn ook niet gemakkelijk om te regisseren. Maar het hoeft niet altijd gemakkelijk te zijn. Laat me er maar even over denken. Een stuk dat anders eindigt dan ik verwacht, dat heb ik graag.



STEFAN DELEECK



*In Het Pleidooi bezingt een medewerker van OPENDOEK-magazine een theatergebruik of -tekst die volgens hem of haar dringend vanonder het stof gehaald mag worden. Stefan Deleeck pleit voor een goed opgevoed publiek.*

Nog vaak denk ik terug aan de beste voorstelling die ik nooit heb gezien. Mijn kompanen waren al in de zaal en de deur sloot vlak voor mijn neus. Ik zag me geconfronteerd met het onherroepelijke bericht "De theatervoorstelling is begonnen".

Te laat komen, het zit in de familie. Het zal aan de opvoeding liggen ...

Er zat niets anders op dan de hele duur van het stuk te wachten op mijn vrienden – ik had de autosleutels. Toen de deur weer openging, kwam het publiek mondjesmaat naar buiten. Iedereen was heel stil en de meesten bewogen zich traag en bedachtzaam voort naar de uitgang. Af en toe enkele woorden: "Ongelofelijk", "Nooit zoiets gezien", "Ik ben helemaal verbluft" tot "Nu moet ik eerst nog even gaan zitten om te bekomen".

Wat een voorstelling was dat? Wat heb ik gemist! Bovendien was het een éénmalige opvoering. Pech, pech, pech. En ook wel "eigen schuld, dikke bult", want je moet maar op tijd komen.

In tegenstelling tot een filmvoorstelling of een muziekoftreden wordt er bij een toneelstuk geen publiek meer toegelaten zodra er begonnen is. En dat is maar goed ook. Wie het begin mist, mist de context, is niet echt mee. Bovendien is het weinig respectvol voor de acteurs: zij moeten in hun rol komen en blijven. Dus het minste wat je van het publiek mag verwachten, is dat zij ook hun rol als toeschouwer waarnemen en een vergelijkbaar concentratieniveau opbrengen.

*Theatergangers zijn niet zomaar een publiek. Het vergt een grote gevoeligheid om respectvol mee te gaan in de intieme leefwereld die voor je ogen wordt ontvouwd.*

Het valt op dat een theaterpubliek "beter opgevoed" is op dat vlak. Geen geschuifel, geen geroezemoes, geen gefriemel met chipszakjes. Het komt dan ook heel hard aan wanneer die gezamenlijke concentratie van acteurs en publiek wordt doorbroken. Acteurs met enig improvisatietalent kunnen er dan wel een draai aan geven en het publiek gaat in die draai graag mee. Theater verheft niet alleen, maar verenigt ook: de twee werelden van spelers en publiek worden met elkaar verbonden.

En toch bevinden acteurs zich in één gedeelte van de ruimte en het publiek in een ander. Het publiek kijkt naar het podium als naar een levend schilderij, achter een imaginaire wand die spelers en publiek scheidt. Die scheiding was niet altijd zo strikt. Enkele honderden jaren geleden kon je gerust binnen en buiten lopen of zelfs het podium beklimmen. Heel wat hedendaagse opvoeringen proberen die wand te doorbreken. Naar mijn persoonlijke gevoel en beleving is het juist door die respectabele afstand in acht te nemen dat je op een beschouwende manier kan kijken. Zo kom je tot een meer doorleefde ervaring en een dieper begrip van wat zich op het podium afspeelt.

Theatergangers zijn niet zomaar een publiek. Het vergt een grote gevoeligheid om respectvol mee te gaan in de intieme leefwereld die voor je ogen wordt ontvouwd. In een theaterzaal vind je weleens huilebalken, maar zelden bullebakken. En zo kan een sterk theaterstuk therapeutisch zijn, inderdaad. En als je de voorstelling van begin tot einde meepikt, dan stap je misschien gelouterd naar buiten.

Ik weet (niet) wat ik destijds heb gemist. Eigen schuld, dikke bult. Het zal aan mijn opvoeding liggen.

# LUISTEREN OF LUID ROEPEN NAAR HET PODIUM

## Of hoe de reactie van een publiek cultureel bepaald is

ANN PALMERS

Nederlanders geven steevast een staande ovatie, in België moet je daar meer moeite voor doen. Belgen luisteren aandachtig, Britten reageren beleefd zoals het hoort. Zijn er ongeschreven culturele publiekscodes in het theater? Goede kunst mag die cultuurverschillen overstijgen. Dus reageer vooral zoals je zelf wilt.

Als je een theatervoorstelling of zelfs een film kijkt in bijvoorbeeld Italië, gaan mensen meer in interactie met wat er op het podium gebeurt. Hetzelfde ervoer ik tijdens een muziekoftreden in Bolivia. Beleef je hetzelfde optreden in het Sportpaleis in Deurne, dan krijg je een totaal andere ervaring. Valt er werkelijk een lijn te trekken in regionale verschillen bij publiekreacties? Vanuit die gedachte ga ik op zoek naar verschillen in publieksetiquette in verschillende landen.

Op het eerste gezicht valt hier online weinig over te vinden. "Het zou een mooi onderwerp zijn voor een masterproef," reageert Ruben Wullaert, stafmedewerker bij Arthis, Belgisch-Roemeens cultureel huis op mijn Facebookoproep.

Hij stuurt me een link naar Pancocojams, de blog van Azizi Powell, die zichzelf omschrijft als een zwarte Amerikaanse moeder en grootmoeder. Powell gelooft dat er een wezenlijk verschil is in de manier waarop zwarte en blanke Amerikanen muziek en theater beleven. Ze maakt een verschil tussen de 'zwarte traditie' en de 'Europese norm'. De zwarte culturele traditie schrijft voor om tijdens de voorstelling tekens van appreciatie te geven aan de artiesten, zoals 'Yeah!' roepen, hen aan te moedigen met een 'Amen', te schudden met het hoofd of te genieten met de armen in de lucht. Terwijl de Europese norm volgens haar eerder neigt naar in stilte een voorstelling te beleven en pas nadien je waardering te tonen aan de spelers.



© Dieter Bevers



Tonight, Lights Out' © Kasia Chmura-Cegielkowska

## Kunst overstijgt

Ik vraag me af of er ook verschillen zijn binnen die zogenaamde 'Europese norm'? De Nederlandse cabaretier en acteur Maarten Westra Hoekzema lijkt een geschikte persoon om daarover aan te spreken. Hij verhuisde twintig jaar geleden van Utrecht naar Antwerpen en toert zowel door Nederland als België met comedy en theater. "Met mijn laatste voorstelling 'Tired of Being Young' merkte ik geen verschil tussen de reacties in België of Nederland. Bij 'De Wet Van Engel', een stuk dat vol ironie zat, werkte het in België net heel goed. De reacties in Nederland waren toen wat minder. Dus ik denk dat de verschillen meer te maken hebben met het thema van een voorstelling. In België wordt bijvoorbeeld gemakkelijker gelachen met ongemak of schaamte."

Ook wat betreft luisterbereidheid meent Westra Hoekzema verschillen aan te treffen. "Een ouder publiek is over het algemeen stiller of aandachtiger dan een jonger. Maar misschien valt er ook iets voor te zeggen dat Belgen meer luisterbereid zijn dan Nederlanders, die zich meer laten gelden. Tijdens comedy gaan ze zelf eens een mopje maken, zodat het publiek ook met hen lacht."

Tijdens de voorstelling 'Tonight, Lights Out', die Westra Hoekzema samen met David Weber-Krebs speelde in België, Nederland en Duitsland, meende hij ook typerende verschillen op te merken tussen de verschillende landen. "Het publiek

moest op het einde samenwerken en alle gloeilampen die boven hun hoofd hingen tegelijkertijd uitdoen. In België lukte dat elke keer: alle lichten werden gedoofd. In Nederland niet, daar was er telkens iemand die dacht, haha, ik ga mijn lichtje laten branden. En in Duitsland stelden we vast dat groepsmenierij uit den boze was, door de nazigeschiedenis. Daar werd het publiek eens zo kwaad dat we nog een uur lang hebben nagepraat."

Westra Hoekzema bedenkt zich dat er dus wel verschillen zijn, maar dat die doorheen de jaren lijken te verminderen. Of komt dat doordat hij ondertussen een halve Belg is geworden? "Ik vind dat wel interessant om over na te denken. Mijn conclusie is dat kunst net die verscheidenheid mag overstijgen en verschillende mensen mag samenbrengen. Is dat niet mooi?"

*"Het Britse publiek heeft duidelijke verwachtingen en wordt ook meer op de wenken bediend. Ik denk dat het onze Vlaamse rock & roll-stukken eerder slordig vindt overkomen."*

ACTEUR JONAS VAN THIELEN

## Individuele beleving

Het doet me denken aan één van de vele reacties op de blogpost van Azizi Powell. Lezeres Dominique schrijft dat ze als zwarte vrouw in het publiek bij een muziekoftreden enthousiast meeklapte tijdens een koorgedeelte, zoals ze dat deed in haar eigen koor. Daarop werd ze betrokken door één van de zangers en meegenomen in het spel. Een witte medewerkster boog zich echter voorover en vroeg haar op te houden en stil te zijn. Waarop Dominique zei: "Ik lach als ik iets grappigs zie. Jij gaat me niet vertellen hoe ik moet reageren op kunst."

*Er bestaat zoiets als een ongeschreven taal tussen spelers en een publiek, die in elke regio een ander 'dialect' kent. Hoe meer culturen samensmelten, hoe gevarieerder die taal wordt.*

Ook Joyce Loir, die maatschappelijk programmator is bij de Borgerhoutse cultuurtempel De Roma, wil geen algemene uitspraken doen over culturele verschillen in publieksreacties. "Ik vind die opdeling van bijvoorbeeld 'de Marokkaanse gemeenschap reageert zus en de zwarte gemeenschap reageert zo', heel categoriserend. Ik krijg zelf vaak vragen om ergens op te reageren alsof ik kan spreken voor een hele gemeenschap, de zwarte in mijn geval, maar mijn mening is niet representatief voor die hele groep."

## Taal tussen publiek en spelers

Acteur en theatermaker Jonas Van Thielen, die erg bedrijvig is in het theater in de vrije tijd, studeerde twee jaar aan de London Academy of Music and Dramatic Art. "Het grootste verschil tussen Engels en Vlaams theater is vooral de manier waarop het gemaakt wordt, eerder dan een verschil in publieksreacties. Hoewel ik wel eens hoorde van Engelse vrienden dat ze tijdens de pauze een stuk hebben verlaten. Dat zou in Vlaanderen *not done* zijn."

"In Londen, het hart van het Engelse theater, kijkt iedereen naar repertoirestukken van Shakespeare. Vraag eender wie op straat iets van Shakespeare te declameren en die zegt spontaan een stukje monoloog op. Het maakt dat het publiek meer vertrouwd is met theater. Het heeft duidelijke verwachtingen en wordt bijgevolg meer op de wenken bediend. Ik denk dat een Brits publiek onze Vlaamse rock & roll-stukken, met meer experiment en spelers in meerdere rollen, eerder slordig vindt overkomen. Ik vind die taal tussen publiek en spelers wel boeiend. Dat is toch overal aanpassen. Zo sprak ik dit weekend met een circusartiest die in Noorwegen optrad. Hij vertelde dat het publiek geen kik gaf. De artiesten forceerden zelfs het spel om meer reactie te krijgen. Maar achteraf zei het publiek dat het geweldig had genoten en de artiesten niet wilde afleiden of storen met hun reacties. In Nederland krijg je dan weer *d'office* een staande ovatie na het eerste applaus. Heel verschillend allemaal."

Er bestaat dus wel zoiets als een ongeschreven taal tussen spelers en publiek, die in elke regio een ander 'dialect' kent. En hoe meer culturen samensmelten, hoe gevarieerder die taal wordt. Laatst zag ik de voorstelling 'Boy' van Kyoko Scholiers in de Opera van Antwerpen. Na afloop van de première sprongen spontaan enkele mensen recht, waarna de hele zaal volgde in een staande ovatie. Zaten er Nederlanders in de zaal, of waren het de ouders van de vele jonge kinderen die deel uitmaakten van het stuk? Of waren het mensen die net als ik, oprecht ontroerd door zoveel emoties in twee uur, spontaan hun appreciatie lieten blijken voor het harde werk van de cast?

Hoe een publiek reageert is geen wetenschap, en mijn poging om er culturele rode lijnen in te trekken evenmin. Ik onthoud vooral dat iedereen kunst individueel beleeft en wie weet, roep ik de volgende keer als ik iets goed vond: "Amen!"



'Tonight, Lights Out' © Kasia Chmura-Cegielkowska



# PUBLIEKSWERKING: VERLAAG DE DREMPELS

DOMINIC DEPREEUW

Zonder publiek geen kunst. Gezelschappen hebben allerlei communicatiemiddelen om publiek in hun zalen te krijgen, maar daarnaast heb je ook nog de publiekswerking. Die heeft niet altijd als doel om zoveel mogelijk mensen in de zaal te krijgen. Maar dat maakt ze niet overbodig. Op de lange termijn pluk je zeker de vruchten van een publiekswerking. Dat weet ook Dirk Crommelinck van Theater de WAANzin, die al jaren de publiekswerking verzorgt voor NTGent. Hij geeft ons zes tips.

## 1 KIJK ROND

Dirk Crommelinck: "Een van mijn eerste tips is altijd: ga op onderzoek uit en leer je omgeving kennen. Wie zijn je naaste burenen? Wat voor wijken zijn er in de buurt en welke organisaties zitten daar? Zijn er afdelingen van Gezinsbond, Okra, Femma, of scouts, gidsen en chirogroepen? Hoe kunnen we met dat publiek aan de slag?"



© Luk Dombrecht

## 2 DIVERSIFIEER

Je benadert verschillende soorten groepen. Die moet je ook op verschillende manieren aanspreken. Daarbij is het niet eens het hoofddoel om ticketkopers binnen te halen. Onrechtstreeks hoop je dat wel te bereiken, maar belangrijker is het effect op de lange termijn. Crommelinck: "Wat telt, is dat mensen zich welkom voelen bij je gezelschap. Wij zeggen vaak dat mensen gerust eens mogen langskomen om de schouwburg te bezoeken, maar dat ze daarom nog niet naar een voorstelling moeten gaan. Mensen kunnen bij ons ook terecht voor een inleiding of een nagesprek. Je bekijkt op maat, en dat is heel belangrijk, hoe je mensen bij een voorstelling betreft. Wij hebben zo ook al theaterwandelingen georganiseerd. En onderweg eten we dan samen broodjes."

## 3 DENK IN MEER DAN ÉÉN RICHTING

Publiekswerking dient niet alleen om mensen bij je producties te betrekken, maar ook bij je huis in het algemeen. "En zeker ook omgekeerd", zegt Crommelinck: "Kunnen wij iets voor jou betekenen? Onlangs was er een fotoproject van een groepering die werkt voor mensen in armoede. Omdat zij geen ruimte vonden voor hun fototentoonstelling, hebben wij dan de foto's opgehangen in onze rondgang. Er was een officiële opening met de schepen erbij. Zo creëer je goodwill naar je eigen huis toe."

## 4 DENK GROOTMOEDIG

Wie denkt exact evenveel geld of moeite terug te krijgen als hij erin stopt, heeft het principe van publiekswerking nog niet beet. Al is natuurlijk de logische vraag: wat krijgen we ervoor terug? Crommelinck: "Je hebt altijd iets aan zo'n werking, omdat je gaandeweg op mensen kunt terugvallen die je via die weg leerde kennen. Wij hebben zo vrijwilligers gevonden voor ons decoratier. Soms stop je ergens moeite in voor honderd en komen maar vijf mensen naar de voorstelling. Maar wat je dan nog niet weet, is hoe die vijf zich kunnen uitbreiden. Want iemand die zich welkom voelt, wil terugkomen. En die brengt later misschien nog iemand anders mee."

## 5 BLIJF ALERT

Crommelinck: "Alles rondom je beweegt, dus je moet voortdurend de vinger aan de pols houden. Zijn er organisaties bijgekomen of weggegaan? Dat is tijd investeren. Met de WAANzin zitten we op een locatie waar de stad nu investeert in nieuwe woningen. Dat betekent een potentieel nieuw publiek. Die mensen hoeven maar twee straten te lopen tot bij ons en nu weten ze misschien niet eens dat wij er zijn. Dus we moeten hen laten weten: daar is een zaaltje. Je kan dat misschien huren, maar we spelen er ook toneel. Kom eens langs. Zo waren die mensen bijvoorbeeld welkom op een open repetitie."

## 6 WEES GEÏNTERESSEERD

Crommelinck: "Creëer voelsprietten voor wat rondom je gebeurt en waarop je kan inspelen om jezelf en je voorstellingen bekend te maken, om mensen te betrekken. Wat publiekswerking uiteindelijk doet, is bruggen slaan en de vinger aan de pols houden. Dat doe je bijvoorbeeld ook door aanwezig te zijn bij activiteiten van anderen. Door jouw aanwezigheid creëer je goodwill. Als jij dan eens hulp nodig hebt, dan heb je een ingang. Dan zeggen ze niet: 'Wat kom je nu doen?' Nee, ze kennen je."

Op 9 december organiseert OPENDOEK een webinar over publiekswerking.

Meer info vind je binnenkort op de OPENDOEK-website: [www.opendoek.be/vorming](http://www.opendoek.be/vorming)

WWW.TICKETGANG.COM

TICKETGANG

SCAN ME

TICKETS VERKOPEN WAS NOG NOOIT ZO GEMAKKELIJK!

Zowel online als aan jouw balie\*

REGISTRATIES ONLINE VOOR AL JOUW EVENEMENTEN: VOORSTELLINGEN, WORKSHOPS, UITSTAPJES, ...

EENVOUDIGE TOEGANGSCONTROLE VIA DE APP & KRIJG NU JE ZAALPLAN GRATIS ALS OPENDOEK LID





## ALLES VAN WAARDE

Welkom terug  
je denkt ons niet  
te kennen maar  
wij praten, wij hebben  
altijd al gepraat

wij dragen je lijf  
omhelzen, omhuizen  
je hoofd alle dagen van dit  
driehonderdvijfenzestig  
dagen durend jaar

we delen de regen, het tranendal  
de vrieskou, de angsten  
de lente, de magie  
lopen dan de zomer achterna;  
het ongetemd verlangen

gesprekken vielen stil,  
stilte werd staan  
werd afstand  
werd leegstand  
werd hoop - wanhoop - hoop.

Horen weer schoenen  
binnen schuifelen  
menselijke ploffen met een  
zucht van verlichting naar  
ze hebben een thuis gemist

handen aaien weer  
de stem vibreert  
we horen verhalen  
nieuwe plannen  
die ons hart  
een tel, een tel  
en nog een tel  
doen overslaan.

Welkom terug  
je denkt ons niet  
te kennen maar  
wij praten, wij hebben  
altijd al gepraat

Leun op ons  
omhels, omhuis  
ons lijf alle dagen  
van dit driehonderdvijfenzestig  
dagen durend jaar.

Blijf nog even.



## SPLITSREEN

*Amina Belôf schrijft proza en poëzie.  
In 2020 debuteerde ze met 'Zonder het  
licht te breken'. Momenteel toert ze rond  
met de voorstelling 'Atlas-Antwerpen  
(retour)' waarin ze met beeld en muziek de  
levenswandel van haar vader schetst.*



# DE SOUFFLEURS

## WAT WAS JE MEEST MEMORABELE PUBLIEK?

Als humaniorastudent ging ik tijdens het jaarlijks 'verplichte' theateruitstapje kijken naar 'Oedipus in Kolonos', met wijlen Julien Schoenaerts in de hoofdrol, geflankeerd door een prille maar ijzersterke Aafke Bruining. Terwijl ik met open mond genoot van de acteerprestaties van deze grootheden, merkte ik niet hoe de proppen papier, kauwgomballen, zakken chips tot zelfs blikjes cola door de zaal zoefden. Wanneer na de slotscène de zaallichten weer aanknippen, stelde ik vast wat een ravage het publiek had aangericht. Julien en Aafke hadden me even van de aardbol gehaald, maar blijkbaar was ik een uitzondering in dit 'memorable publiek'.

EDWIN VANDERMEEREN

In 2011, tijdens de grote migranteninstroom, stond op het militair domein in Weelde een tentenkamp voor asielzoekers. We maakten van die gelegenheid gebruik om een voorstelling te organiseren op dit terrein. Daar brachten we 'Mirad', over een jongen uit Bosnië. Een verhaal dat de asielzoekers zelf aan den lijve hadden ervaren. Het publiek bestond uit Vlamingen samen met mensen uit zowat heel de wereld. Onze voorstelling was dan ook zeer visueel, met dans, schaduwspel en muziek. Maar de asielzoekers waren niet gewend aan de Vlaamse gewoontes en afspraken tijdens een voorstelling: ze gebruikten hun gsm te pas en te onpas, stonden op, gingen weg, kwamen terug. Het Vlaamse publiek ervoer dit vaak als storend, omdat de voorstelling zelf heel beklijvend was. Maar met de nodige bijsturing na de première werd de productie wel als zeer succesvol ervaren.

DIRK JANSSEN

Ik zat te genieten van een voorstelling terwijl er achter mij twee mannen waren die zich gedroegen als Statler en Waldorf, zoals op het balkon bij de Muppets. Een van die twee bleek bovendien de man van de hoofdrolspeelster. Bij iedere opkomst gaven ze de nodige commentaar en vervolgens gaven ze al aan wat er ging gebeuren. Wat een geweldige voorstelling met die *backing vocals* achter ons...

THEO MUNTERS

We speelden in de grote zaal van CC De Branding te Middelkerke. Er was die avond heel veel te beleven in de streek en tot onze grote ontgoocheling telden we slechts een 35-tal reservaties. Zo weinig publiek in die grote zaal leek ons echt niet aangenaam. Maar we bleven niet bij de pakken neerzitten. We plaatsten tafels en stoelen op het podium en stelden voor dat de mensen iets dronken tijdens de voorstelling. Het publiek was eerst verrast dat het op het podium moest plaatsnemen, maar genoot zichtbaar van de voorstelling. De twinkeling in hun ogen was voor ons genoeg om de pannen van het dak te spelen.

GWEN DEPREZ

Ons gezelschap ontstond uit een studentenclub van de verpleegstersschool en psychiatrie in het dorp. Wij mochten al die tijd gratis gebruik maken van repetitielokalen, feestzaal, stockage, technische materialen, enzovoort. De enige voorwaarde was dat wij onze try-out gratis moesten opvoeren voor de patiënten van de psychiatrie. Het vreemde aan dit publiek was dat ze gedurende de hele voorstelling luidkeels opmerkingen maakten: over de kleding van de acteurs, de kleur van het behang, welke drank ze tijdens de pauze zouden bestellen. Het vergt als acteur een stevige dosis concentratie om in je rol te blijven als je tijdens een cliffhanger plots iemand luidop hoort zeggen: "Amai, die heeft een mottige plastron aan" of "Dat wijf verdient goed wat motten!"

KOEN VAN NYLEN

'Desperado' - Kunst en Vreugd Hooglede © Alex Vanhee



© Dieter Bevers

## Hoe nagesprekken het publiek kunnen activeren

# DE TOESCHOUWER HEEFT EEN TICKET, MAAR OOK EEN STEM

BERNARD SOENENS

Hoe toeschouwers reageren na een voorstelling, hangt af van wat je hen als theaterhuis aanbiedt. De laatste jaren zien steeds meer originele nagespreksformats het licht, die op een laagdrempelige manier het gesprek tussen toeschouwers faciliteren. Een verkenning.

De charme van het theater is dat makers en toeschouwers elkaar ontmoeten. Die tweede zijn bij die ontmoeting net zo noodzakelijk als de spelers, maar het publiek stapt als laatste in zijn rol. Al te vaak lijkt hun rol echter die van passieve kijker te zijn, die een voorstelling percipieert zoals ze voorbereid werd en gespeeld wordt.

In de realiteit is een toeschouwer natuurlijk niet zomaar een ooggetuige, maar een betrokken participant, die zijn eigen ervaringen en interpretaties opbouwt, en ook unieke emotionele en intellectuele bagage meeneemt naar en uit de theaterzaal.

Idealiter neemt het theater middenin deze ervaringen plaats en is de confrontatie het onderwerp van een gezamenlijk gesprek achteraf. Maar reiken theaters hun publiek daarvoor ook de nodige kansen aan?

## De toeschouwer participeert

Even een kijkje nemen in het lokale theater, waar mensen voornamelijk voorstellingen bijwonen voor 'een leuk avondje uit'. De organisatoren en artiesten beoordelen hen op een gevulde zaal en een warm applaus – daar hoort het etiket 'goed publiek' bij. Spelers en toeschouwers kennen elkaar en komen achteraf samen in de foyer, maar gesprekken over de voorstelling overstijgen zelden de (meestal positieve) clichés: 'Ze hebben het weer goed gedaan!', 'Het was muisstil in de zaal' of 'Dirk is toch een topper'. Wie meer kwijt wil, schrijft enkele superlatieven in grote letters in het dagboek, als dat ter beschikking is in de foyer. Verder reikt de feedback van de modale toeschouwer zelden.





© Cultuurconnect

Theaterhuizen doen er wel alles aan om het publiek op hun wenken te bedienen. Gebruikelijk zijn live-inleidingen en analyses in het programmaboekje, al is de vraag of de publiekswerker de toeschouwer daarmee niet simpelweg een interpretatie voorkauwt. Behoeft kunst wel uitleg? En moet die uitleg wel het privilege van experts zijn? Waar publieke reflectie rond theater eenrichtingsverkeer wordt, is er van reflectie nog weinig sprake.

Voor het nagesprek toont daarom tendensen die de toeschouwer een actievere plaats toekennen. In Nederland werden daartoe al verschillende stappen gezet, en de sporen daarvan zijn ook in Vlaanderen zichtbaar. Dramaturgen Tobias Kokkelmans en Laura Minderhoud bundelden veel van die initiatieven in het boekje 'De taal van de toeschouwer', een Amsterdamse publicatie van De Nieuwe Toneelbibliotheek.

Het duo ontwikkelde ook zelf innovatieve formats voor nagesprekken. Laura Minderhoud voerde op het Nederlands Theater Festival 2018 bijvoorbeeld persoonlijke filosofische gesprekken met toeschouwers. In haar moderatie stelde ze zich niet op als theaterexperte, maar als iemand die het gesprek faciliteerde. Minderhoud gebruikt daarbij de 'socratische' methode, waarbij ze alleen vragen stelt. Alle antwoorden zijn goed, zolang deelnemers maar uitdrukken wat ze tijdens de voorstelling hebben meegemaakt, en hun ervaring ook onderbouwen.

Een belangrijk onderscheid bij dit format is dus dat niet het oordeel centraal staat, maar wel de ervaring. In die benadering toont Minderhoud zich verwant met de Franse filosoof Jacques Rancière, die het boek 'De geëmancipeerde toeschouwer' (2008) schreef. Daarin schetst hij de toeschouwer als iemand die "handelt, observeert, selecteert, vergelijkt en interpreteert", een beeld dat ver staat van de passieve houding van het publiek dat zich alleen wil laten vermaken. Net als Rancière willen Kokkelmans en Minderhoud een bepaald 'eigenaarschap' aan de toeschouwer geven, schrijft Lisa Kampen in Theaterkrant: dat van de kijkervaring.

## Biechten over theater

Ook in Vlaanderen wordt gezocht naar formats die het publiek stimuleren om zijn theaterervaring te verwoorden. Het jonge kunstkritische collectief De Zendelingen bedacht in 2013 het laagdrempelig concept 'De Biechtstoel', een rondreizend 'biechthokje' waarmee het nog steeds langs cultuurcentra trekt. Daarin zit dan een (onzichtbare) biechtvader of -moeder, die toeschouwers uitnodigt tot een informeel gesprek over de voorstelling van die avond. Wat heeft die voor hen betekend? Buiten aan de biechtstoel maakt een tekenaar dan schetsen op basis van de gesprekken. Het gesprek wordt ten slotte opgenomen en gemonteerd tot een video, waarin de publiekmeningen met de evoluerende tekeningen worden samengebracht. De resultaten kan je bekijken op Facebook en YouTube.

## Reiken theaters hun publiek de nodige kansen aan om achteraf hun ervaringen uit te wisselen?

"De Biechtstoel-video's zijn geen promofilmmpjes, maar meerstemmige collages met inhoud en reflectie", vertelt Filip Tielens, theaterjournalist voor De Standaard, die De Zendelingen mee oprichtte als een soort 'uitzendbureau voor online kunstcritiek'. "Kijkers die na de voorstelling willen napraten maar zich te weinig expert voelen, vinden in 'De Biechtstoel' een eerste oplossing. De cultuurcentra in West-Vlaanderen en Oost-Vlaanderen, maar ook elders, zijn trouwe afnemers. De pers is bij hen weinig of niet aanwezig, dus moeten ze zelf hun media creëren door nagesprekken te delen met hun achterban."

Tielens ziet 'De Biechtstoel' als een format om toeschouwers te activeren. "Eerst aarzelen ze vaak, maar achteraf zijn ze blij dat ze het gedaan hebben. Zeker als ze tot nieuwe inzichten zijn gekomen, die ze zelf hebben verwoord. Het hokje in de foyer is een veilige, intieme setting: afgesloten van de buitenwereld. Het Biechtstoel-concept faciliteert het praten: een individueel, anoniem gesprek van vijf à tien minuten. We houden het bewust speels – je zonden zijn je vergeven – zodat mensen minder gespannen zijn. Dat geldt ook voor de montage, die op maat is van de internetgebruiker en podcastluisteraar."

In het anonieme hokje komen ook emotionele getuigenissen voor, weet Tielens. "Bij Malpertuis in Tielt deden we een Biechtstoel na de voorstelling 'Gaz. Pleidooi van een gedoemde moeder'. De eerste vrouw die binnenstapte, begon na één minuut te huilen. Het was voor haar confronterend de voorstelling te zien en therapeutisch om erover te praten. Maar evengoed gaat het gesprek de filosofische toer op of komen er persoonlijke verhalen boven. In 'De Biechtstoel' leer je een vocabularium. Voorstellingen met duidelijke thema's waar mensen voeling mee hebben, zijn het boeiendst om na te praten. Daarbij zie je dat theater iets op gang kan brengen", besluit Tielens.

## Bij het nagespreksformat 'Het Laatste Woord' is de centrale vraag wat de kijker gezien heeft, niet wat hij ervan vond.

### Stap voor stap

De toeschouwer heeft niet alleen een ticket, maar ook een stem. Theater is een kunstvorm waarin hij dus ook participeert met zijn eigen verhaal. Daarom kan het alleen verrikend zijn als verschillende zienswijzen en betekenissen in een nagesprek met elkaar worden gedeeld. Een theater dat de reflectie van zijn participierend publiek zelf stimuleert, benadert die niet als een consument op een avondje uit, maar als een denkende deelnemer aan een open ontmoetingsplaats.

Hoe begin je zelf met het faciliteren van participatie en reflectie? Toeschouwers maar ook acteurs in zowel het professionele als het amateurcircuit kunnen putten uit een waaier aan mogelijkheden. Het bestuur kan publieksparticipatie stimuleren door initiatieven te nemen die het publiek dichter bij de eigen theatergroep betrekken. Het kan toeschouwers raadplegen over de programmatie van het volgende theaterseizoen, of een digitale enquête houden om hun stemmen over andere thema's te verzamelen. Besturen maar ook abonnees van theatergroepen kunnen nieuwe ervaringen opdoen door elders een nagesprek bij te wonen, zoals dat in meerdere cultuurcentra wordt georganiseerd. Of door te gaan zitten in 'De Biechtstoel', dat misschien nog een tikje laagdrempeliger is.



© Cultuurconnect



© Cultuurconnect

Wie verder wil gaan, vindt alvast inspiratie genoeg bij Kokkelmans en Minderhoud. Hun gespreksmodel 'Het Laatste Woord' heeft alles om na een voorstelling een laagdrempelig, geestig en verdiepend groepsmoment te faciliteren. Veeleer dan vragen te stellen over de intenties en werkprocessen van de makers, formuleren de toeschouwers in verschillende rondes hun eigen ervaring en interpretaties. "De overkoepelende vraag van het gesprek is: 'Wat heb je gezien?' en niet: 'Wat vond je ervan?'" schrijft Lisa Kampen in Theaterkrant.

Een soortgelijk format deed recent ook in België zijn intrede: De Zendelingen organiseerde bij Cultuurcentrum Brugge een reflectief spel van ongeveer een halfuur waarin elke kijker tot "recensent voor één dag" wordt verheven. Wil je het zelf proberen? In tien stappen bouw je een origineel nagesprek op!

## RECENSENT VOOR ÉÉN DAG

### Tien stappen

- Kondig het nagesprek aan in de theaterzaal
- Verzamel de geïnteresseerden in een rustige ruimte
- Voorzie wat lekkers: water, wijn, nootjes, etc.
- Laat de deelnemers kleine groepjes vormen
- Leg op elke groepstafel kaartjes met trefwoorden
- Laat de groepjes kiezen welk kaartje hun ervaring beschrijft
- Bespreek collectief waarom de groep dit kaartje koos
- Doe dit nog twee rondes, met andere vragen en kaartjes
- Vorm met de drie kaartjes de titel van jullie recensie
- Maak een groepsfoto met jullie 'recensie' in grote letters!



# HET WAAROM VAN DE RELAXED PERFORMANCE THEATER VOOR IEDEREEN MET EN ZONDER FUNCTIEBEPERKING

CHARLOTTE VANDIJCK

In Engeland en de Verenigde Staten wordt gretig ingezet op ‘relaxed performances’, voorstellingen die extra toegankelijk zijn voor toeschouwers met een functiebeperving. Maar ook andere toeschouwers en de spelers zelf kunnen baat hebben bij het fenomeen.

Stel je voor. Je zit in een verlichte theaterzaal. Je hoort je buurman een opmerking maken over de laatste zinspeling van de protagonist die je zelf nog niet meteen geplaatst had. Was het een metafoor? Of neem je het best letterlijk op?

Je dacht dat je in alle rust die ene zin in je eigen gedachten kon laten echoën, maar schrikt enorm op als je een gierende sirene hoort. Het is allemaal maar spel, maar toch. Er ontstaat ruis in je hoofd. Je buurman probeert zijn lach niet in te houden.

De lamp boven je hoofd maakt een zoemend geluid en de voorstelling is nog niet halfweg. Je beslist om buiten de zaal een pauze te nemen. Even alle indrukken verwerken en een drankje nuttigen. Over een kwartiertje keer je terug naar je plaats en pik je de draad wel weer op.

## VERDUISTERDE ZAAL

Voor iemand met een functiebeperving zoals autisme of het Tourette-syndroom kan een voorstelling behoorlijk stresserend of overweldigend zijn. Nochtans werd hen aangeleerd om stil te zitten tijdens een voorstelling en vanuit hun verduisterde positie te accepteren wat er onder de spotlights gebeurt. Dat is althans de norm waar doorwinterde toeschouwers niet meer bij stilstaan, maar die anderen heel wat moeite kost.

In feite heeft een waaier aan profielen baat bij een aangepaste voorstelling. Gedoofde lichten kunnen bijvoorbeeld riskant zijn voor wie soms overvallen wordt door paniekaanvallen in het donker. Het bijwonen van een relaxed



Relaxed performance in Birmingham Hippodrome © Simon Hadley

performance, waar je in een verlichte zaal de mogelijkheid hebt om binnen en buiten te lopen zonder dat je wordt nagekeken, is dan bijzonder welkom. Het format biedt mensen met verschillende noden de mogelijkheid om alsnog een ontspannende theateravond te beleven.

*Relaxed performances bieden mensen met verschillende noden de mogelijkheid om alsnog een ontspannende theateravond te beleven.*

## RECHT UIT LONDEN

In Vlaanderen is de term ‘relaxed performance’ nog niet echt ingeburgerd, maar in het Angelsaksische taalgebied wel. Vooral Londen neemt een voortrekkersrol op: heel wat theaterhuizen organiseren er, elk op hun eigen manier, relaxed performances voor families, scholen, kinderen of volwassenen.

Soms worden daarbij technische aanpassingen doorgevoerd, zoals het dimmen van de muziek en de spots op scène. Inhoudelijke ingrepen zijn ook mogelijk. Plotse en onverwachte handelingen worden weggelaten, zodat overprikkeling een minder grote kans krijgt. Voor doven bestaan er voorstellingen met een tolk. Slechtzienden zijn in de mogelijkheid om via oortjes te luisteren naar beschrijvingen van de bewegingen die dansers of spelers maken. Toeschouwers van deze speciaal georganiseerde voorstellingen ontvangen indien gewenst een inleiding over wat er allemaal gebeurt in een theaterhuis en in de zaal, zodat er gewenning en vertrouwdheid ontstaat.



Relaxed performance in Birmingham Hippodrome © Simon Hadley

## GEWOONTE EN GEWENNING

Voor de theaterganger zonder functiebeperving kan het idee om zelf een relaxed performance bij te wonen in eerste instantie misschien onwennig aanvoelen. We zijn het ondertussen zo gewoon om in een verduisterde zaal te verdwijnen in een meeslepend verhaal. Maar dan vergeten we dat theater enkele eeuwen geleden een vorm van entertainment was, waarbij gedronken, gegeten en gekeuveld werd. Zelfs gezelschapsspellen werden er gespeeld. In het Elizabethaans theater was vrij rondlopen en objecten gooien naar de acteurs de gewone gang van zaken. De manier waarop we vandaag naar theater kijken, is dus niet meer dan een aangeleerde gewoonte. Een gewoonte waarmee de podiumwereld trouwens een aanzienlijke groep mensen uitsluit, die mits enkele aanpassingen op een ongedwongen manier naar een voorstelling kunnen kijken.

Meer zelfs: kunnen een aantal kenmerken van de relaxed performance, zoals gedoofd zaallicht en de mogelijkheid om binnen en buiten te lopen, niet ook andere potentiële toeschouwers overtuigen, die momenteel enige terughoudendheid ervaren bij theater?

## DENKOEFFENING

De bevrijdende manier van kijken kan bovendien ook de doorwinterde theaterganger en de speler emanciperen. In een relaxed performance wordt de buitenwereld niet langer uitgesloten: ze neemt actief deel aan de voorstelling. Dat maakt spelers en toeschouwers minder afhankelijk van elkaar.

Een acteur kan vanuit zijn bubbel meestal de sfeer *voelen* in die donkere zaal vol glimmende oogjes, die de hele rit naar hem zitten te staren. Door het wegvallen van de vierde wand verandert echter de verhouding met de toeschouwers. Plots zijn die niet meer de brandende zon in de ruimte, maar één van de andere sterren. De speler krijgt meer voeling met wie er in de zaal zit, met een lagere prestatiedruk tot gevolg. Ook op het podium maakt een relaxed performance dus zijn naam waar.

*Waar ligt de grens tussen speelruimte en werkelijkheid? Een relaxed performance stelt die denkoefening meer dan ooit scherp.*

Als toeschouwer ben je het dan weer gewend om je over te geven aan wat je ziet op de scène. Daarbij speelt vaak de druk om geen moment te missen dat relevant kan zijn voor de interpretatie. Wie zich echter meer ontspannen voelt, wordt net ontvankelijker voor de spelers en het verhaal. Meer zelfs: de kijker kan een extra speler worden, die het hele gebeuren alleen maar aan relevantie doet winnen.

Theater houdt het publiek een spiegel voor. Op scène zien we onszelf gereflecteerd in de meest donkere krochten of net grootste krachten die acteurs tot leven wekken. Of dat gebeurt toch in de klassieke setting, met een strikte grens gemarkeerd door de theaterspots, die op de spelers schijnen, en niet op de toeschouwers.

Misschien voelt het publiek zich niet minder, maar meer betrokken met de toneelrealiteit als die scheiding flou wordt gemaakt. Misschien neemt de toeschouwer dan ook een confronterende rol op ten aanzien van de speler, of is er in elk geval tweekrichtingsverkeer.

Waar ligt de grens tussen speelruimte en werkelijkheid? Een relaxed performance zet die denkoefening meer dan ooit op scherp.



# KWANTITEITSTHEATER

## IS HET PUBLIEK KLAAR VOOR THEATER?

De rubriek 'Kwantiteitstheater' geeft je de markantste cijfers over het amateurtheater. In deze editie stellen we de vraag van één miljoen: is het publiek weer klaar voor theater?

VANESSA VAN GOETHEM

We zien het aan de vele Facebookposts en uitgestuurde mailings: de meeste gezelschappen zijn klaar en enthousiast om weer op het podium te staan. Maar is het publiek klaar om weer in de zaal te zitten? Welke verwachtingen hebben toeschouwers? Wij vonden het antwoord terug in een grootschalig onderzoek rond cultuurparticipatie, opgezet door enkele kenniscentra en MuseumPASSmusées. 13.000 Vlamingen vulden tussen 19 en 27 mei een online bevraging in over hun cultuurbeleving voor, tijdens en na corona. We zoomen voor jullie in op het laatste luik.

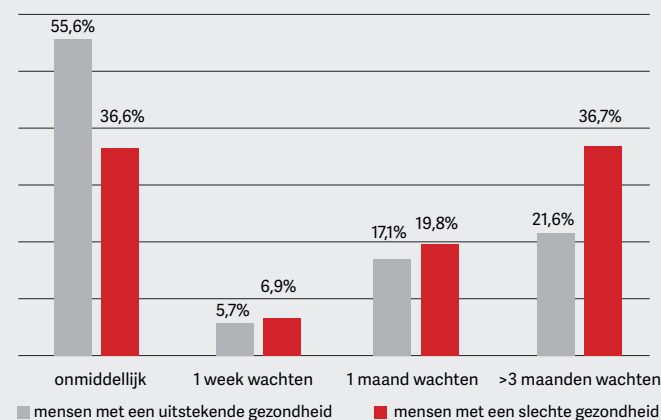
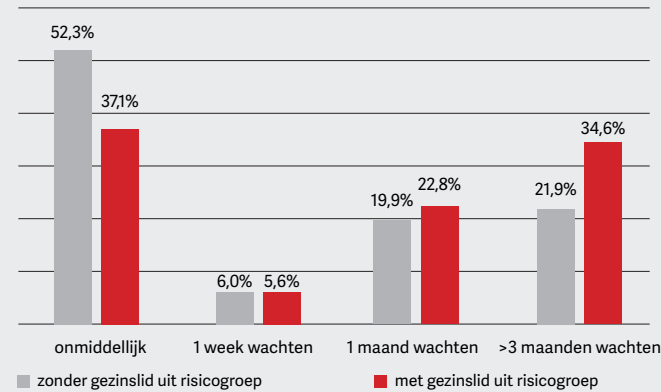
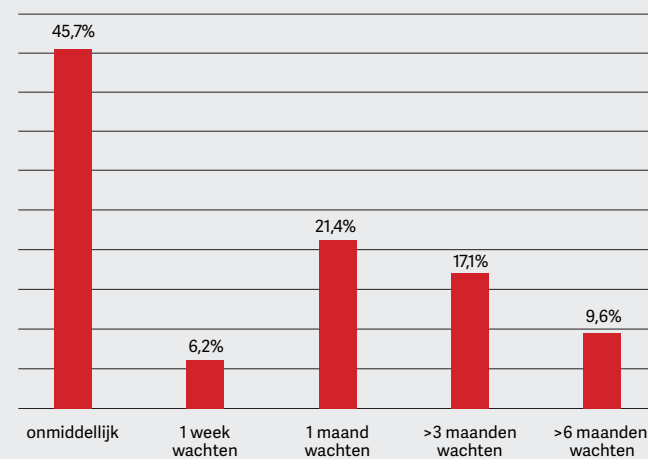
### DE HELFT KEERT METEEN TERUG

57.3% van alle respondenten ging voor de lockdown minstens één keer per jaar naar een theatervoorstelling. Aan hen werd gevraagd hoe bereid ze zijn hun cultuurparticipatie weer op te pikken eens de maatregelen het toelaten. 45.7% zou onmiddellijk weer naar een theaterzaal trekken. Hiermee staat theater twaalfde in vergelijking met de andere cultuuractiviteiten. Bibliotheken (71.5%), cultureel erfgoed (64.9%) en musea (55.1%) doen het bijvoorbeeld een stuk beter, terwijl concerten (43.5%), musicals (39.5%) en discotheken (36.1%) op iets minder enthousiasme kunnen rekenen.

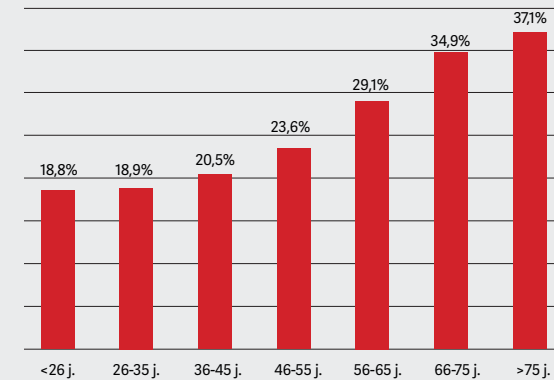
Ongeveer de helft van de theaterbezoekers is dus bereid onmiddellijk terug te keren. Maar wat met die andere helft? Zij geven aan liever eerst nog even de kat uit de boom te kijken. De meesten willen ongeveer één maand wachten vooraleer ze de stap weer wagen (21.4%), maar een kleine groep (9.6%) voelt zich er beter bij om minstens zes maanden te wachten vooraleer ze weer een ticketje boeken.

Deze cijfers hebben betrekking op de gemiddelde Vlaming die naar theater gaat, maar we merken toch grote verschillen afhankelijk van het profiel. Zo zien we een rechtstreeks verband tussen de leeftijd van de bezoeker en de terughoudendheid om er meteen weer in te vliegen. Maar 18.8% van de deelnemers onder de 26 jaar wil meer dan drie maanden wachten, maar we zien dit aantal gestaag stijgen per leeftijdscategorie tot wel 37.1% van de +75-jarigen. Ook de eigen gezondheid en/of de gezondheid van een huisgenoot bepalen mee de bereidwilligheid om terug te keren naar de theaterzalen.

### HOE SNEL BEN JE BEREID WEER NAAR THEATER TE GAAN WANNEER DE MAATREGELEN HET TOELATEN?



### WIL MINSTENS DRIE MAANDEN WACHTEN ALVORENS WEER NAAR HET THEATER TE GAAN



*“Mensen zijn nog zoekende, ze komen rustig uit een lange winterslaap en willen duidelijk eerst nog feesten op uitgestelde huwelijken en verjaardagen”*

NADIA VERBEECK – HOOFD COMMUNICATIE KVS IN DE STANDAARD

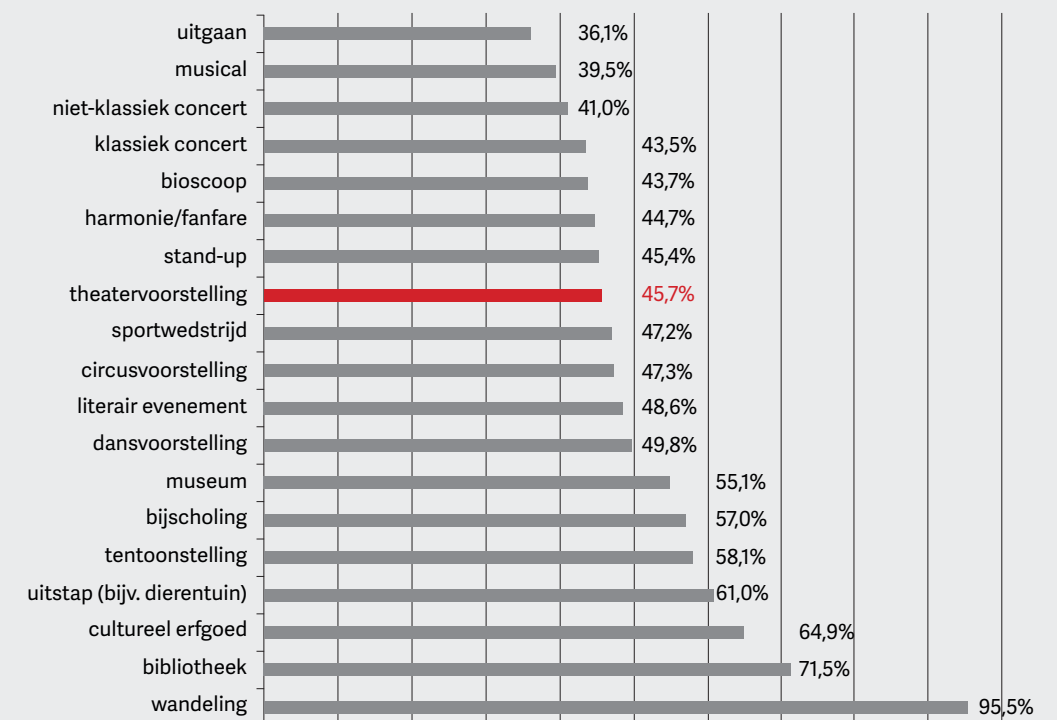
### TRAUMA OF KOUDWATERVREES?

Deze resultaten komen uit een enquête die in mei 2021 werd afgenomen, toen er versoepelingen in het vooruitzicht waren, maar niemand al precies wist hoe het landschap eruit zou zien in september. Ondertussen is het theaterseizoen weer gestart en de voorspellingen lijken te kloppen. Enkele gesprekken met programmatoren van culturele centra deden ons al vermoeden dat de ticketverkoop niet echt storm zou lopen. Het artikel in 'De Standaard' van 14 september bevestigt dit. In een bevraging die Cult afnam en die door 74 van de 169 aangesloten cultuurcentra werd ingevuld, gaf een kwart aan dat de ticketverkoop 'moeizaam tot erg moeizaam' verliep. Alleen Opera Ballet Vlaanderen ziet de publieksinteresse wél stijgen. Gemiddeld tellen de cultuurhuizen een terugval van ongeveer 30%.

Iedereen heeft zo zijn eigen theorie die de tendens zou kunnen verklaren. Sommigen spreken van een trauma bij de bezoekers door de vele verschuivingen, anderen noemen het koudwatervrees. Zullen we dezelfde trend zien binnen het vrijetijdstheater? Dat weten we niet, maar het is in ieder geval een mogelijkheid waarmee we beter rekening houden.

Wil je meer lezen? De resultaten van de bevraging door MuseumPASSmusées staan online. Lees dit artikel op onze website en klik door naar de volledige publicatie.

### AANTAL DEELNEMERS DIE HUN HOBBY ONMIDDELIJK WEER Zouden OPNEMEN WANNEER DE MAATREGELEN HET TOELATEN





WIST JE DAT?

# HOE HET PUBLIEK SOMS EEN CRUCIALE ROL SPEELT

## GOEDE AVOND, DAMES EN HEREN

DOMINIC DEPREEUW



'The sea is where you think it is' - Chronos © Thomas Londen

Als we de voorbije tijd iets hebben geleerd, dan wel dat je kunt streamen zoveel je wilt; zonder publiek lijfelijk aanwezig, is er geen écht theater. Het publiek is een wezenlijk onderdeel van de theaterbeleving. Hieronder enkele mooie voorbeelden van wanneer het publiek heel nauw wordt betrokken, of wezenlijk heeft bijgedragen tot de voorstelling.

### 1 PARK-TICIPATIE

Als het licht in de zaal dooft en op het podium enkele acteurs verschijnen, verstomt langzaam het gemompel in de zaal. Een man in een leren jas stapt op het publiek af en kijkt de zaal rond. "Goedenavond", zegt de acteur. "Goedenavond", antwoordt de zaal onmiddellijk. Het publiek reageert als één man en kijkt en luistert alleen nog maar naar die man daar op het podium. "We zijn in Troje", vervolgt de inleider. En vanaf dat moment zijn we in Troje.

Wat hier staat beschreven, is het begin van een voorstelling van het Parktheater uit Eindhoven. Terwijl andere makers vandaag al snel dergelijke prologen schrappen, of terzijdes wegregistreren, kiest het Parktheater er juist voor om het

publiek direct aan te spreken. Het doet ertoe dat die mensen erbij zijn, is het idee. En die mensen voelen zich heel direct betrokken. Een beetje zoals je als kind betrokken was bij de 'pas-op-achter-je'-voorstellingen van de poppenkast.

Er waren ook voorstellingen van het Parktheater waarbij de toeschouwers na afloop zelf bepaalden hoeveel zij de voorstelling waard vonden en dus wat zij ervoor wilden betalen. Het Parktheater wou daarmee bereiken dat een voorstelling onder de aandacht kwam van een brede groep mensen die normaal niet meteen gaan kijken.

Hmm, een verloning zonder vaste tarieven, maar naargelang waardering. Zou dat ook werken in andere beroepstakken? Wie overbetaald wordt, heeft alvast *hoerenchance!*

### 2 DE ROLLEN ZIJN OMGEDRAAID

Wie speelt de temmer en wie speelt de feeks? Dat was elke avond opnieuw de vraag toen het Shakespearetheater in Diever enkele jaren geleden 'De Getemde Feeks' bracht. Een loting voorafgaand aan de voorstelling bepaalde wie welke rol zou spelen. Werd het een rol van hun eigen geslacht of het andere geslacht? De hoofdrolspelers hadden zowel de rol van de feeks als die van de temmer ingestudeerd. Ze verschenen eerst als zichzelf. Iemand uit het publiek draaide aan een rad en pas dan wisten ze welke rol de hunne was. Een formule vergelijkbaar met de voorstelling 'Locke' (2019) van Compagnie Cecilia, waar Tom Vermeir en Koen De Graeve elke avond met kop of munt uitmaakten wie de hoofdpersoon en wie alle bijrollen voor zijn rekening zou nemen.

"Met deze formule blijven mensen zich gedurende de hele voorstelling afvragen hoe het was geweest als de rollen omgedraaid waren", stelde artistiek leider Jack Nieborg van het Shakespearetheater. "De publieke belangstelling was er zeker wel. De kaartverkoop brak alle records bij het gezelschap. Je kan gerust stellen dat de formule met het rad veel fortuin heeft gemaakt."

### 3 AS YOU LIKE IT

Het Shakespeare's Globe Theater in Londen gaat deze zomer zelfs nog een stapje verder. Daar weet je vooraf niet eens welke voorstelling je gaat zien! Drie keer organiseert het Globe Theater een avond waarbij het publiek zelf bepaalt welk stuk mag worden opgevoerd. De kandidaten zijn telkens 'The Tempest', 'A Midsummer Night's Dream' en – natuurlijk, voor een dergelijke gelegenheid – 'As You Like it'. Volgens de aankondiging vinden de acteurs het format huiveringwekkend. Maar wanneer de voorstelling is begonnen, bepalen de acteurs verder hoe de avond zal verlopen. Hopelijk vindt het publiek het dan niet huiveringwekkend.



'The sea is where you think it is' - Chronos © Chronos



'Locke' drive in - Compagnie Cecilia © Kurt Van der Elst

### 4 ELK MOMENT ANDERS

Moet het publiek netjes op zijn stoel blijven zitten? Niet volgens Chronos, het gezelschap achter 'The sea is where you think it is', een dansvoorstelling over de oneindige hoeveelheid keuzes en mogelijkheden die we ieder moment hebben. 'The sea is where you think it is' is een gedeelde ervaring tussen publiek en dansers. Voor deze voorstelling hebben de dansers zich getraind op hun improvisatievermogen, om elk moment weer andere keuzes te maken. Ook de toeschouwers kunnen keuzes maken en mogen staan of zitten waar ze willen. Ze kunnen het water van de installatie – en daarmee het licht dat daarin weerspiegelt – in beweging brengen. Op die manier beïnvloeden zij zelf de ruimte. Het publiek kiest ook welke kostuums de performers dragen. Wat het viertal van Chronos ook heeft bedacht of gerepeteerd, het uiteindelijke resultaat hangt af van de toeschouwers. Zij bepalen de voorstelling. Eigenlijk zoals biljarters. Ook die hebben keus.

### 5 KLANT IS KONING

De keuze van het publiek is helemaal cruciaal tijdens de Boulevard Pitch-night in 's-Hertogenbosch. Daar wordt namelijk beslist of een voorstelling zelfs maar gemaakt kan worden. Tien theatermakers krijgen tijdens deze Pitch-night elk drie minuten om het publiek te overtuigen waarom hún voorstelling er per se moet komen. Drie ideeën krijgen uiteindelijk de kans om uitgewerkt te worden tot een voorstelling, die dan zal spelen tijdens het Theaterfestival Boulevard. Tussen de 'pitches' van de theatermakers door, loopt een veiling die geld moet opleveren voor de voorstellingen. De Boulevard geeft de uitgekozen makers een klein budget en begeleidt hen bij het zoeken naar meer geld en bij het maken van hun voorstelling. "Een leerplek voor ondernemerschap", volgens het festival. En voor De Boulevard zelf een mooie manier om het jong talent in de regio in de gaten te houden. Voor die makers is het uitkijken naar de première. Je weet wel: dat is die eerste avond met ... publiek!



## PUBLIEKE SCHAAMTE



ANN PALMERS

Ik herinner het me nog goed. Schaamrood op mijn wangen als ik eraan terugdenk. Het was in dat kleine, Antwerpse cafeetje Rood-Wit in Berchem. Waar je regelmatig pareltjes uit de muziekwereld ontdekte op dinsdagavonden. Waar ik ooit wel van droomde om zelf op de planken te staan. Waar ik op een dag tussen alle onbekende namen door Jan Declair ontwaarde in het online programma.

Dé Jan Declair, dé grootmeester van het Vlaamse theater die ik ooit eens mocht passeren in het Toneelhuis langs de achterdeur. Het idee dat ik naar hem kon gaan luisteren in die kleine ruimte, zo dicht op mekaar gepakt, tartte mijn verbeelding. Hij zou voorlezen uit de verhalen van Edgar Allan Poe, je weet wel, die Amerikaanse schrijver van thrillers en griezelverhalen, dé storyteller van zijn tijd die verhalen kon schrijven waarvan je wilde dat je erin zat zodat je er kon van gaan rennen.

We zaten in dat kleine cafeetje. Op mekaar gepakt. Stoel aan stoel. Mijn lief in mijn rug. Jan Declair in mijn vizier. Er waren slechts twee meters die ons scheidden en ik kon de trilling die zijn lage, warme stem veroorzaakte haast voelen van in mijn buik tot aan mijn tenen. Hij las traag en geduldig. Warm en diep. Zijn stem suste me, wiegde me doorheen de zwarte nachten van Edgar Allan Poe. Ik daalde af in de kelders, in de gangen, in de donkere gewelven... en viel... in slaap.

Met een schok schoot ik wakker. Om me heen kijkend of iemand mijn schaamteloze toestand in de smiezen had. Mijn ogen waren zwaar, mijn rug klemde tegen de leuning van mijn stoel en hoe harder ik vocht tegen de zwaarte, hoe moeilijker ik mijn oogleden op hun respectvolle plaats kreeg. De enige die me had gezien, was Jan Declair zelf.

Ik zakke door de grond. Mijn idool, mijn held die ik wilde huldigen. Hij die het verdiende dat ik na afloop op mijn stoel sprong van totale overgave. Hij zag me indommelen op twee meter van zijn boek vandaan.

Nog altijd als ik daaraan terugdenk, sla ik mijn ogen in de lucht. Bijt ik in mijn lip om de gêne te verdrijven die me overspoelt. Maar het was het mooiste verhaal voor het slapengaan dat ik ooit heb gehoord.

## RE PER TOIRE

Ieder nummer grasduinen we in de collectie van de Theaterbib van OPENDOEK op zoek naar interessante teksten. Toch je gading niet gevonden? Neem dan een kijkje in onze catalogus. Alle besproken teksten kan je lenen via <https://bib.opendoek.be>

FERNAND COREMANS, MAGGY CUPPENS, PETER DE PAUW, LEO VAN DEYCK, BASTIAAN MALCORPS EN DE VLAAMSE TONEELAUTEURS (VTA)

Jean-Claude Grumberg  
**UW MOEDER**

*Hoe aanvaardbaar over Alzheimer praten, op een ludieke manier?*

TRAGIKOMEDIE  
1D/3H

Vijf bezoeken van een zoon aan zijn moeder in een verzorgingstehuis, een alzheimerpatiënte. Vijf absurde dialogen tussen de zoon, de directeur en de moeder:

"Uw moeder wil niet meer opstaan..."  
"Uw moeder heeft iemand geslagen..."  
"Uw moeder stelt het goed..."  
"Uw moeder is verdwenen..."  
"Uw moeder is ..."

Een verwarrende tekst met een bedrieglijke vrolijkheid en op het einde een onverwachte wending.

Voor groepen die niet terugschrikken van uitdagende thema's, en ook niet bang zijn te schakelen tussen lichte humor en bittere ernst. (FC)

Mathieu Gosselin  
**FEEST VOOR FRANK**

*"Niets. Niks mystiek licht. Niks levitatie. Het was... Gewoon. As."*

ZWARTE KOMEDIE  
4D/3H

Drie koppels wonen tussen de maïsvelden en vormen een kleine, hechte vriendenkring. Tot Frank, een van de zes, zelfmoord pleegt. De andere vijf weten niet hoe hiermee om te gaan, of hoe ze nu verder moeten. Sommigen zoeken troost in drank, drugs, en een hele serie nieuwe lieven. Anderen beginnen gedichten te schrijven voor hun vrienden. Martine, sinds kort weduwe, wil zijn as uitstrooien na een laatste groot feest voor Frank. En de vreemde buurman wil een gans schieten om haar te schenken, maar komt uiteindelijk aanzetten met een diepvrieskip.

Een komedie die vederlicht begint, maar gaandeweg haar tanden en haar scherpe kanten toont. Met zeven prachtige personages die geen taboe uit de weg gaan. (BM)

Frank Norman  
**NOR-IN-NOR-UIT**

*"Nergens is er nog gerechtigheid!"*

TRAGIKOMEDIE  
2D/23H

Het leven in een Engelse gevangenis. Acht nieuwelingen bieden zich aan en de relatie tussen de leiding en gedetineerden wordt beschreven over verschillende jaren. De onmenselijke aanpak van de leiding wordt aan de kaak gesteld.

Maar liefst 24 personages worden ten tonele opgevoerd, wat bij het lezen soms heuse verwarring meebracht. Het decor is een lege scène waarop alles (de cellen, de werkplek) gesuggereerd wordt, tot tijdens de buitenwandeling in het midden van de scène een bloemperk omhoog komt.

Een stuk voor een grote groep (vooral jonge) mannelijke spelers en een regisseur die zijn hand niet omdraait voor een uitdaging. (MC)

Lévi Steenveld  
**SCHAAKMAT!**

*"Liever één vogel in de hand, dan 72 maagden in de lucht!"*

SATIRE  
1D/3H

Een sarcastische tragikomedie over een zelfmoordterrorist in Brussel. Op het NAVO-hoofdkwartier worden in het grootste geheim vredesgesprekken tussen Israël en Palestina voorbereid. Wanneer de officiële Palestijnse vertegenwoordiger wordt opgehouden en een zelfmoordterrorist verkeerdelijk voor deze vertegenwoordiger wordt gehouden, krijgen de vredesgesprekken al snel een oorlogssfeertje. Het wordt een schaakspel met politieke verwijten en religieuze symbolen.

Clichés, leugens en halve waarheden schieten als voetzoekers vrolijk in het rond, wat uiteindelijk explodeert tot een hilarisch slagveld van het eigen grote gelijk. Cynisch, sarcastisch, sardonisch. Wie zonder zonde is, werpe de eerste steen. (VTA)



Philippe Claudel  
**PARLE-MOI D'AMOUR**

"Wat een huwelijk lijden kan"

DRAMA  
1D/1H

Een koppel, beiden vijftigers, zit een beetje in de huwelijkse sleur. Op een avond komen zij laat thuis en belanden in een hevige ruzie. Al hun frustraties die zij door de jaren heen hebben opgekropt, slingeren ze naar elkaars hoofd in een stortvloed van verbaal geweld: hun professionele ambities, hun seksleven, de opvoeding van de kinderen, de schoonfamilie, zijn buitenechtelijk avontuur, haar jaloezie ...

Hoe langer het verhaal loopt, hoe meer je je afvraagt: hoe gaat dit eindigen? Stevenen zij regelrecht af op een scheiding, of leidt deze ruzie tot een warme verzoening? Het klinkt misschien paradoxaal, maar dit stuk is geen ernstig drama. Het is verweven met lachwekkende dialogen.

Een spel voor twee sterke acteurs, die veel tekst en enkele monologen machtig zijn. (LVD)

Anoek Nuyens en Rebekka de Wit  
**DE ZAAK SHELL**

"Gaan we door mij een klootzak te vinden minder vlees eten? Minder vliegen?"

DOCUMENTAIR THEATER  
3D/2H

Anoek Nuyens en Rebekka de Wit doorploegden juridische documenten, aandeelhoudersspeeches, regeringsverklaringen en alles wat ze konden vinden over De zaak Shell'. Het grote proces dat Milieuzaak in Nederland tegen Shell aanspande (en won). In deze tekst voeren ze een politicus, een oliemagnaat, een consument en een jonge actievoerder op, om elk perspectief uit de doeken te doen en te bepalen wie nu eigenlijk de schuld draagt. Of is dat misschien niet de juiste vraag?

Een historisch drama over het nu, voor spelers die goed kunnen speechen en regisseurs die graag aan het denken zetten. De laatste (en sterkste) monoloog in de tekst werd geschreven door één van de spelers, vanuit haar eigen standpunt. En deze tekst lijkt ook te vereisen dat wie ermee aan de slag gaat, ook zijn of haar eigen kijk toevoegt aan 'De zaak Shell'. Want die zaak gaat over ons allemaal. (BM)

Agnes Jaoui & Jean-Pierre Bacri  
**FAMILIEKRIEBELS  
(UN AIR DE FAMILLE)**

"Mensen die enkel met zichzelf bezig zijn, leven niet met maar naast elkaar."

TRAGIKOMEDIE  
3D/3H

De familie spreekt wekelijks af in het café van Henri, de oudste zoon. Deze keer komen ze bij elkaar voor de verjaardag van Yolande, de vrouw van Philippe, de jongste zoon. Terwijl ze wachten op Henri's vrouw Arlette, krijgen de kleine zorgen van Philippe, een directeur van een computerbedrijf, al snel voorrang op de gewoonlijke beleefdheden. Ondertussen maakt moeder zich zorgen over haar dochter Betty, die nog niet van straat is, maar in het geheim uitgaat met Denis, de barman. Op één avond en tijdens één maaltijd botsen en vloeien familiegeschiedenis, onderlinge spanningen, persoonlijke wrok en herinneringen samen.

Dit stuk lijkt op het eerste gezicht een banale tekst. Het grappige en emotionele zit hem vooral in wat niet gezegd wordt, of in de manier waarop. Een pittige uitdaging om tussen de lijnen te lezen en te spelen, voor een kleine groep die vooral wil inzetten op karakteropbouw. (PDP)

Hanneke Pauwe  
**HEIMWEE NAAR  
TIRGU MURES**

"Onder mijn bed ligt het jachtgeweer van mijn vader. En een mattenklopper."

DRAMA  
1D

Een monoloog over Lenutzka, een Roemeens meisje dat zich laat verleiden door Petru, een mensensmokkelaar die haar een leven van rijkdom en glamour belooft. Het blijkt al snel een leven van armoede en prostitutie. Lenutzka zoekt zich een weg door haar nieuwe leven, dat nog veel ingewikkelder wordt wanneer ze Steven tegen het lijf loopt, en hij verliefd op haar wordt. Lenutzka wordt zwanger en besluit zelf haar lot in handen te nemen.

Een poëtische tekst voor een jong publiek, te spelen door een actrice die alles moet kunnen; praten, zingen en dansen, maar ook vertellen zonder woorden. Lenutzka vertelt haar verhaal in korte brokken tekst, bewegingssequenties, en met de woorden die in haar jurk zijn genaaid. Een prachtige, maar uitdagende tekst. (BM)

Geregeld in je mailbox: een overzicht van recent toegevoegde theaterteksten, leestips en ander nieuws uit de Theaterbib van OPENDOEK.  
Abonneer je via <https://www.opendoek.be/theaterbib>

# OPENDOEK CAST & CREW

## speel het slim EN VRAAG THEATERADVIES AAN!

OPENDOEK biedt jouw gezelschap verschillende mogelijkheden aan om feedback te krijgen op jouw voorstelling.



Zo kan je volledig gratis een theateradviseur over de vloer krijgen. Een opgeleide theateradviseur komt naar een repetitie of voorstelling kijken én houdt nadien een nagesprek. Ideaal om een externe en belangeloze kijk op je voorstelling te krijgen.

**Wil je theateradvies aanvragen voor jouw theatervereniging? Neem een kijkje op [www.opendoek.be/talentontwikkeling](http://www.opendoek.be/talentontwikkeling)**

Stel je je daarenboven liever kandidaat voor het Landjuweelfestival? Onze Landjuweelselecteurs komen naar één van jouw voorstellingen. Na enkele weken krijg je een uitgebreid verslag van hun bezoek en weet je ineens of je mogelijks op het festival kan spelen. Het Landjuweelfestival trekt in november 2022 naar Turnhout. Misschien verschijn jij daar wel op de planken!

**Wil je een evaluatiebezoek voor het Landjuweelfestival van 2022 aanvragen? Dat kan via [www.opendoek.be/landjuweel/aanmelden-2022](http://www.opendoek.be/landjuweel/aanmelden-2022)**

## DOEK!

Heb jij DOEK! al ontdekt? Dit gloednieuwe televisieprogramma van OPENDOEK is wekelijks op Eclips TV te bekijken! We richten onze camera's op diverse aspecten van theater en bieden weetjes, tips, interviews en primeurs.



Je kan DOEK! bekijken op Eclips TV elke donderdag, vrijdag en zaterdag, of herbekijken via [www.opendoek.be/doek](http://www.opendoek.be/doek)  
Scan de QR-code en begin te kijken!



**Heb je zelf een boeiend theaternieuwtje of leuk en kwalitatief beeldmateriaal?**  
Laat het ons zeker weten! Misschien komen we langs om bij jullie te filmen, of gebruiken we jullie beeldmateriaal in onze uitzending! Contacteer ons via [redactie@opendoek.be](mailto:redactie@opendoek.be)



# SAVE THE DATES!



**SPOTS OP WEST**

VAN 7 TOT 10 JULI 2022

**INTERNATIONAAL CONGRES VAN HET KOMISCHE EN HET POPULAIRE**

VAN 7 TOT 9 OKTOBER 2022

**LANDJUWEELFESTIVAL**

VAN 2 TOT 6 NOVEMBER 2022